

ולפי זה יובן מה שהתקשינו, שרק שאול נחשב למלך ראשון בישראל, אעפ"י שגם משה ויהושע הוגדרו כמלכים. כי שררה מסוג מלכות שהוא בהכרח מעמד משפחתי לא הוקנה להם. כן מפרש הספורנו ההבדל שבין שופט למלך "שהיה השופט הוא בלבד, אבל לא לזרעו אחריו" (דברים יז יד) והיינו שאין כאן הקניית מעמד של בית מלוכה, אלא מילוי תפקיד בלבד.

והוא הדין בשאר המינויים של שררה שגם הם ירושה כמבואר ברמב"ם (הל' מלכים פ"א הל' ז), רק זו שעוברת בירושה תורת שררה עליה; וזוהי שנאמרו בה גם ההגבלות שזכרו לענין מלך. מינוי שאינו בירושה, מכל שכן זה שאינו אלא לזמן מוגבל, וניתן גם לסילוק ברצון הציבור, אינו בכלל זה.

ליתר ביאור, הבחירה כיום למוסדות ניהול וממשל, אינה באה להקנות לנבחרים מעמד של שררה, ואין זה אלא בחינת **שליחות**. למה הדבר דומה? לעסק משותף, שהשותפים בוחרים מקרבם את המתאים לנהל העסק. וכן לפעמים נקבע הסדר, שהשותפים מתחלפים ביניהם לניהול העסק. השליח במקרה זה אינו אלא בא כוחם של האחרים; אין לו זכות שררה עליהם, ואעפ"י שיש לו סמכות לתת הוראות והם חייבים לבצען, אולם רק **מכוחם** הוא יונק, ובגלל טובתם וטובת הענין המשותף הוא עושה זאת. וכל **שעה ושעה**, רק מכוח הסכמתם הוא פועל. ואשר על כן גם יכולים הם לסלקו, אם נראה להם שהוא אינו ממלא תפקידו כראוי, כשם שבכל שליח אומרים לו: לתקוני שדרתיך ולא לעוותי (חוי"מ סי' יט). דבר זה מבואר בשו"ת מהר"ם שיק שכתב וזה לשונו: "כל צבור וצבור במקהלות בני ישראל הם כשותפים וכו' אבל כדי שלא יהא הדבר כקדירה דבי שותפי ויהיה זה מושך לכאן וזה מושך לכאן וכו'. ולזאת המנהג בכל תפוצות ישראל לבחור להם טובי העיר, ולהם מסרו זכות שלהם וכו'".

יוצא אפוא, שמוסדות הנבחרים ע"י הצבור, שנבחרים לזמן מסויים קצוב, וניתן גם לסלקם ע"י הבעת אי-אמון, אינם אלא בחינת שליחים שנבחרו ע"י האחרים כבאי כוחם, ואין במינויים משום גדר שררה.

וכיון שכן, נראה שאין גם מניעה מבחינת ההלכה לבחירת נכרי לתפקידים אלה. וכמו בשותפות בעסק, שגם נכרים משותפים בו, אין איסור לקבוע את הנכרי לנהל העסק, כן במקרה דנן חברות בכנסת או בעיריה וכיוצא בהן, אין בבחירתם מתן שררה, אלא שליחות בעלמא, ובזו אין ההגבלות שאמרה תורה בענין שררה, קיימים כל עיקר.

עם זאת כדבר המובן ואינו צריך להאמר, שמן הראוי להשתדל שהנבחרים, וגם מאחינו בני ישראל, יהיו שומרי תורה ומצוה, שעל ידי זה יהיה ניתן להשליט את התורה בארצות חיה של המדינה ושל החברה בישראל.²

סימן יג : מסירת שטחים מא"י במקום פקוח נפש

משימה לא נעימה נטלתי על עצמי, לצאת בויכוח עם ידידי משכבר הימים, הגאון ר' עובדיה יוסף שליט"א, ראשלי"צ וראש חכמי התורה, באשר להכרזתו באזני שליט מצרים, שחזר עליה בביסוס הלכתי בכנס לתורה שבע"פ של מוסד הרב קוק בחודש מני"א אשתקד, ובא לידי פרסום רב בתקשורת כלפי פנים וכלפי חוץ: שבגלל פקו"נ יש למסור בידי בני הנכר היושבים בארץ חבלים שלמים מא"י, הללו הידועים בשם יהודה, שומרון ועזה, שהיו תחת שלטון הירדנים, ונכבשו בידי צה"ל במלחמת ששת הימים בדרך נס והשגחה עליונה. ואם כי התנה את זה בתנאי כפול, שיהא זה שלום אמת לדעת מומחים צבאיים ומדיניים - וכפי שאמר בעצמו, עדיין הדבר רחוק, וקיימים חילוקי דעות בין המומחים עצמם בנידון - אך עצם השמעת הדברים כבר הספיקה להטיל מבוכה בציבור, בפרט בציבור שומר התורה, המעוניין לשמוע דברי חכמים. וכן נשמעו בעקבות דבריו הצהרות מפליגות מפי כמה שרים, המתיימרים לומר שמשמיעים זאת בהישמעות לפסקו, שאכן מוכנים אנו להחזיר את "השטחים הכבושים" (בהשמטת אותם התנאים שהתנה), מה שמרפה את הידים עוד בטרם נתבשלו התנאים לפגישת מו"מ. וכך יש בהם חיזוק ידי השמאלנים, אשר כל מגמתם לראות מדינה צרה למדינת ישראל בתוך שטחה של ארץ ישראל, כדי לטשטש את ייחודו של עם ישראל וייחודה של ארץ ישראל, ובמיוחד עינם צרה בהתנחלויות אשר צצו מאז מלחמת ששת הימים באותם שטחים, והקימו יישובים למופת, מבלי שנגעו כהוא זה ביישובי עם הנכר, וכל משוש לבם לעקרו ממקומם.

מאחר, ולאחר עיון, שורת ההלכה מחייבת, שאין להיכנע ללחץ ולאיומי מלחמה למסור בידי נכרים שטחים מא"י, בפרט הללו המיושבים בידי יהודים, אמרתי לחוות את דעתי ברבים. ותורה, דכתיב בה אמת, לא תראה ח"ו כקנטרנות, ויקוים בנו "את והב בסופה", כדרשתם ז"ל. "והאמת והשלום אהבו".

.א.

לשון הרמב"ן בדבר מצות כיבוש הארץ (סהמ"צ מצוה ד) היא:

הארץ לא נניח אותה בידם (מז' האומות) ולא ביד זולתם מן האומות **בדור מן הדורות**... הרי נצטוינו בכיבוש בכל הדורות ... אי"כ היא מצות עשה לדורות, מתחייב בה כל אחד ממנו, ואפילו **בזמן הגלות**.

על דבריו אלו כתב הרשב"ש (שו"ת סי' ב):

אין ספק שהדירה בא"י היא מצוה גדולה בכל זמן ... וא"ז, הרמב"ן ז"ל, מנה אותה מכלל מ"ע ... אמנם מצוה זו אינה מצוה כוללת לכל ישראל בגלות החל הזה. אבל היא נמנעת כלל, כשז"ל בגמ' כתובות פ' האחרון, שהיא מכלל שבועות שהשביע הבי"ה את ישראל, שלא ימחרו את הקץ ושלא יעלו בחומה ... אמנם מצוה היא על כל יחיד לעלות לדור שם.

² עי"ר עמוד הימיני סי' יב פ"ה.

בדברי הרמב"ן מפורש כנ"ל, שבכל הדורות, ואפילו בזמן הגלות, קיימת מצות עשה של כיבוש. מוכרח לומר, שאמנם אנוסים ומונפים המצוה במילואה ע"י עליה בחומה, שהיא עליה ביד חזקה (רש"י שם), כלומר בדרך של כיבוש מלחמה ע"י כל ישראל. אכן גם עליית **יחידים**, שהיא כן אפשרית, יש בה משום קיום מצות עשה של הכיבוש, והיינו שגם כיבוש חלקי, שם כיבוש עליו.

שיטה אחרת יש לבעל "אבני נזר" (יו"ד תנד, נב) ולפיה לא חלה המצוה על יחידים, וז"ל:

י"ל, דכיון דהשבועה היא על כל הארצות, אלא דיחידים **מותרים** לעלות, ואין השבועה רק שלא יעלו כולם ביחד, מ"מ א"א שיהיה חיוב על היחידים לעלות, דא"כ שוב יהיה חיוב על כל יחיד ויחיד בפני עצמו וזה א"א, דהכל ביחד היינו בחומה, דאסור ... על כן אין חיוב על שום יחיד.

לכאורה אין זה עולה בקנה אחד עם שיטת הרמב"ן, שהרי לפיו יש קיום המ"ע ע"י עליית **יחידים**, ותורת **כיבוש** עלה. וקושינו שאם חובת כל יחיד היא, הרי שהמצוה על הכל, וא"כ "היינו בחומה" - לק"מ, דהרי העליה בחומה היא רק ביד חזקה, כדפירש רש"י, לפי שביחד יש עיכוב מהאומות. א"כ העליה של כולם ביחד אי אפשרית היא, ונשאר כמצוה של יחידים, ומ"מ גם בדרך זו מ"ע איכא עלה, והזריז מקדים ונשכר. ע"כ נראה יותר כהרשב"ש.

איברא דכל זה הוא רק כשאין לו רשות מהממשלה לעלות, אבל אם השיג רשות לעלות ולהתישב שם, שוב מחוייב לעלות, דמעשה ליכא הטעם דכל דליתא בציבור ליתא ביחיד, שאם יותן רשות לכל ישראל לעלות, לא יחשב שעולין בחומה, כי בחומה פירש"י - ביד חזקה. גם י"ל, כי אם יותן רשות לכולם, יחשב פקודה (אב"נ, שם אות נו).

ב.

נחלקו הדעות בהשמטת הרמב"ם ממנין המצוות מצוה זו של כיבוש וישיבת א"י, מגילת אסתר וההולכים בעקבותיו סוברים, שמצוה זו אינה קיימת **בזמן הגלות** מכח השבועות שזכרו בגמרא כתובות (דף קיא, א) שעניינם שלא לעלות בחומה, שפירש"י: יחד ביד חזקה, ושלא למרוד באומות. ויש שהסבירו זה בסיבה אחרת, שנוגעת לסדר מנין המצוות, אבל גם לדידהו קיימת המצוה (ע"י בדברינו בסי' ארץ חמדה שער א סימנים א-ג). אכן לפ"מ שהבאנו מאב"נ, שאם תינתן רשות "מטעם הממשלה" לעלות ארצה באין מפריע, הן בטל תוקף השבועות, וא"כ שוב חוזרת המצוה לתקפה, ויודה הרמב"ם לדעת הרמב"ן, וע"ע להלן (ד) דברי הגאון ר' מאיר שמחה הכהן, בעל "אור שמח", על ביטול השבועות.

במתן הרשות ע"י הא"מ להקמת מדינה עצמאית לישראל, ובעקבותיה ההכרזה על הקמת **מדינת ישראל** ביום ה' באייר תש"ח, שיחד עם זה הוכרז על פתיחת שערי העליה של יהודים לארץ ישראל ללא שום הגבלה, פקע תוקפה של השבועה שלא לעלות בחומה, שהיתה כרוכה ביד חזקה. כלומר במלחמה, וכפי שהעלה האב"נ בפשיטות.

לפי זה חזר בכל תוקף החיוב בתור מ"ע על **כלל ישראל** לעלות לא"י, ולקיים הכיבוש בכל מקום אפשרי. וזה גם לשיטות שנקטו עפ"י דרכו של האב"נ, שטרם שניתנה רשות זו אין מ"ע גם על יחידים; וכש"כ לשיטת הרמב"ן, וכפי שהסביר דברי הרשב"ש, שחובת היחיד לא פקעה מעולם - עם הקמת המדינה חזרה חובתם של כל **כלל ישראל** לעלות בכל התוקף, ותורת **כיבוש** עלה, כמפורש ברמב"ן.

מלשון האב"נ שהובא לעיל, המבחיין בין עלייה "**כשאין רשות מהממשלה**" לבין אם השיג רשות, מוכח (כפי שהדבר מובן מאליה) שאין הדבר תלוי אלא במתן מהממשלה השולטת במקום זה. אבל התנגדות ממשלות אחרות אינה משנה, ובנידון שלנו, שהארץ היתה נתונה לאפוטרופוסות של האומות המאוחדות, שלפי התקנה הקבועה, עפ"י **רוב הדעות** מהחברים באומות יקום דבר, הרי ההתנגדות של אלה שאינם מסכימים בטלה וכמי שאינה. כן אין ערך להסכמה או אי-הסכמה של מי מיושבי הארץ, כי זהו ביד הללו **השולטים** בארץ בתוקף כיבושם.

כן פשוט הדבר, שמשניתנה הרשות מטעם השולט במקום, ונוצל הדבר בפועל עם הכרזת המדינה, שוב אין בכוח מי מהאומות, ואפילו כולן יחד, לחזור בהן ולבטל החלטתן. כדרך שלאחר חלות קניין בין מוכר לקונה ובין נותן למקבל, אין ביד המוכר והנותן לחזור בהם.

ג.

[לא אוכל להתאפק מלחזור ולהביע תמיהה על שחלק משלומי אמונים - היודעים נאמנה כי כל מאורעות האדם הפרטי צפויים ומושגחים, ודבר שאצ"ל שכל מה שקורה לכלל ישראל צפוי ומושגח - שמתעלמים מגודל הנס שקרה לנו עם הכרזת המדינה, שבו ביום נפטרנו מפחד השבועות שרדף אותנו כל ימי הגלות מבלי יכולת להמיש צוארנו מהם.

והרי זה, במדה מסוימת, דומה ליום חמשה עשר באב שבו כלו מתי מדבר, וניתן הדיבור לעלות לארץ אחרי שמורק חטא המרגלים. עליו אמרו חכמים, שלא היו כמותו ימים טובים לישראל. והרי דורנו זכה למה שלא זכו דורות רבים אשר ציפו ליום זה.

שמה יאמרו, אבל עדיין לא הגענו לגאולה שלימה - שלמה תקטן בעינינו הישועה פורתא גם אם עינינו נשואות לישועה מלאה? למה נהיה **כפויי טובה** מלהכיר בחסד ה' אשר נתגלה עלינו? הרי רק ע"י **הודאה** לנוותן הטוב נפתחים שערי רחמים וחסד להוסיף להוריק עלינו שפע ברכה והצלחה.

ולעני"ד אין זה אלא עצת השטן להמעיט בעינינו את מתנת אלקים, ולתרץ עצמנו באמתלאות שונות, אעפ"י שכל עין תבחן עד כמה אינן עומדות בפני ההגיון.

כן לפלא בעיני על הגר"ע יוסף, שמביא את פי הרשב"ש ברמב"ן, ומסיק לפיו שכאילו גם בזמנו תוקף השבועות לא פג, ולא שת לב, שהאיסור שלא לעלות בחומה, הוא כפירש"י: ביד חזקה. איסור זה ודאי אינו קיים, שהרי ברשות הא"מ הותר לנו לעלות יחד ביד חזקה].

ד.

אחרי שהביא את דעת הרמב"ן במצוה לרשת את הארץ, כתב הגרע"י בזה"ל:

...נמצא שהמלחמה למען כיבוש א"י ולמען תשאר בחזקתנו ולא נעזבה לזולתנו, היא מלחמת מצוה, ואז לכאורה אין מקום לחוש בזה לפיקוח נפש... ואם כן, הוא הדין כאן, שלדעת הרמב"ן מצות הארץ והחזקתה מתקיימת ע"י מלחמה, אין לחוש בזה לסכנת נפשות הנגרמת על ידי מלחמה.

אלא שלאחר זה תברא לגזיזיה. חדא, בהביאו דעות המתייחסים לדעת הרמב"ם, שהשמיט מצוה זו של כיבוש ושיבת א"י, ומפרשים שחולק בזה על דעת הרמב"ן שהובאה לעיל, וכן מביא את דברי הרשב"ש, שהובאו לעיל, המפרש את דברי הרמב"ן באשר לשבועות שלא יעלו בחומה ולא ימרדו באומות, ואחרי אריכות דברים בזה מסיק:

נמצינו למדים, שגם לרמב"ן אין שום מצוה בזמננו לצאת למלחמה ולהכנס בסכנת נפשות כדי להגן על החזקת השטחים הכבושים על ידינו בניגוד לדעת אה"ע.

בדבריו שמענו הבחנה בין החזקה בשטח של מדינת ישראל, בתחום הנקרא "הקו הירוק", לבין מה שמעבר לו, שקורא בשם "השטחים הכבושים", שזה כנראה בהתחשב בכך שזה "בניגוד לדעת אה"ע".

אך לפי תפיסה זו, שכאילו מכיון שזה "בניגוד לדעת אה"ע" זה כלול באזהרה של שלשת השבועות, "שלא ימרדו באה"ע", א"כ עצם החזקה שבשטחים אלה, אף אילו לא שהי זה כרוך בסכנת נפשות ע"י הגנה במלחמה, ג"כ באיסור הוא, ולמה דן רק על סכנת מלחמה?

אם לדון לפי התנגדות אה"ע, הרי גם חלקי ירושלים - והם ירושלים שבין החומות, כולל הכותל המערבי, וכן מה שקרוי ירושלים המזרחית - גם הם בכלל התנגדות זו, ועלינו לסגת מהם אף טרם משא ומתן. ולא זו בלבד, אלא הכללת ירושלים "החדשה" בכלל מדינת ישראל, והכרזתה כבירת ישראל, הן בניגוד לדעתם. ואף "הידידה" הגדולה שלנו, ארה"ב, עדיין לא מכירה בסיפוח זה, שלדעתם ירושלים היא עיר בינלאומית.

אלא שהברור לענ"ד (ואף הגרע"י יוסף בודאי יודה בזה), שהאזהרה שלא ימרדו באומות, אינה מכוונת אלא למעשי מרידה שיעשו בתוך גבולות מדינות העולם, וזה ברוח הציווי האלוקי ביד ירמיה: "ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה, והתפללו בעדה" (ירמ' כט, ז). ואכן כך נהגו ישראל בכל ארצות גלותם, כי רק לפעולות מעין אלה ייקרא "מרידה". ואילו באשר לארץ ישראל, האזהרה היתה "שלא לעלות בחומה". וזו כבר בטלה עם הסכמת האומות להקמת המדינה, וכנ"ל.

וע"כ דברי הרשב"ש, שהיו נכונים לשעתם, אין להם תוקף לזמננו, שכן בהענקת עצמאות למדינת ישראל כלולות הזכויות שישנן לכל מדינה עצמאית, ויש בכלל זה גם אפשרות של קיום חילוקי דעות שבין מדינת ישראל לאחרות, ואינה תלויה בהסכמתן או בהתנגדותן. ופתרון סכסוכים וחילוקי דעות הוא עפ"י דרכים שונות, כאשר עינינו רואות בחילוקי דעות וסכסוכי גבול שבין מדינות העולם.

כבר עם קבלת ההחלטה הראשונה הנ"ל על זכות שיבת ישראל לארץ ישראל, נאמר על ידי אחד מגדולי ישראל של הדור שלפנינו, ה"ה הגאון אביר הרועים ר' מאיר שמחה הכהן, ה"אור שמח", כדברים האלה:

כעת הסבה ההשגחה, אשר באסיפת הממלכות הנאורות בסאן רעמא, ניתן צו אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל, וכיון שסר פחד השבועות, וברשיון המלכים קמה מצות ישוב ארץ ישראל, ששקולה כנגד כל מצוות שבתורה... ואולי על זה נאמר: עד מתי תתחמקין (ירמ' לא).

הכרזה זו אישרה את זכות עם ישראל על כל חלקי הארץ. ועליית ישראל לארץ מיד אחר הכרזה זו היתה בגדר קנין חזקה של כל מה שכלול היה אז במיצרי ארץ ישראל, כלשון ההלכה: "מכר לו עשר שדות בעשר מדינות - כיון שהחזיק באחת מהן, קנה כולן" (ב"ק יב, א) ואין בכוח מי מהאומות, ואף כולן יחד לחזור בהם. ואשר על כן, קריעת עבר הירדן מעל חלקי א"י בשעתה ע"י ממשלת המנדט נעשתה שלא כדין. ודבר שאין צריך לומר, שהחלטת החלוקה הנוספת של עבר הירדן המערבי שלפיה באה ההבחנה בין מה שבתוך "הקו הירוק" לבין מה שמעבר לו, נעשה בגזל ממש, וחמסנותא דמלכא אין לה תוקף דין.

ה.

בנוסף על המובא לעיל בשם הגרע"י, שמשום זה "אין שום מצוה בזמננו לצאת למלחמה, גם לרמב"ן, בניגוד לדעת אה"ע", שכבר דנו בהם לעיל, והראנו לדעת שאינם נכונים לזמננו, מעלה הגרע"י פגמים נוספים, שבגללם אין תוקף בכיבוש צה"ל ובהחזקת "השטחים הכבושים":

שאינו לנו מלך וסנהדרין ואורים ותומים הנדרשים לכך, כמו שכי' הרמב"ן עצמו בשהמ"צ (ל"ת יז), שמצוה מוטלת על המלך והסנהדרין כשמוציאים למלחמת רשות או למלחמת מצוה לשאול באורים ותומים.

אך אם כן, איך נלחמו החשמונאים בימי בית שני מלחמת מצוה של עזרת ישראל מיד צר והרי בבית שני לא הי' מלך וחסרו אורים ותומים? (יומא כט, ב וע"ע רמב"ם פ"ד מביה"ב ה"א וראב"ד ונו"כ שם). ואיך נפסק להלכה שאף בזה"ז יוצאים למלחמה בבאים על עסקי נפשות או בעיר הסמוכה לספר גם על עסקי תבן וקש, וזה גם לגבי אחרים מישראל שיוציאים לעזרת אחיהם הנתונים בסכנה, מבלי מלך ומבלי או"ת? ועיי"ש בסוגיא, שמביאים ראיה מדוד שנזעק לעזרת אנשי קעילה מהפלשתים ששסו הגרנות. ומה ראיה מביאים מדוד, שנאמר בו ששאל באו"ת, ואיך ניתן להוכיח ממנו לדין ובה"ז בכל מקרה דומה של עיר הסמוכה לספר, בעוד שהוא שאל באו"ת, ואילו אנן חסרנו זאת?

וברמב"ם (פ"ה מה' מלכים), שדן על התנאים הנדרשים ליציאה למלחמת רשות ולמלחמת מצוה, לא הזכיר בין התנאים הימצאות או"ת ושאלה בהם. ואם אמנם חלוק הרמב"ם עם הרמב"ן באשר למנין המצוה של השאלה באו"ת, פשוט שאין זה

אלא אם ראוי להמנות במנין המצוות, עיי במפרשים שדנים בזה. אך גם הרמב"ם אינו חלוק בקיום המצוה של שאלה באו"ת ביציאה למלחמה. ומי"מ לא הזכיר מזה מאומה בה' מלכים בדיני מלחמה.

אלא פשוט וברור, שאין הצורך באו"ת אלא **למצוה**, וזה כשהם קיימים, אבל אינו **לעיכובא**. שכשאין האו"ת, אפשרות המלחמה אינה נמנעת בגלל זה, בכל אופן באשר למלחמת מצוה, עיי תוס' שבועות טו, א ד"ה שאין מוסיפין.

כן ענין המלך אינו לעיכובא כנ"ל במלחמת מצוה, ועדים הם השופטים, שנלחמו מלחמות ישראל טרם מלוך מלך בישראל. עוד נציין מש"כ בזה מרן הגרא"ה קוק זצ"ל (משפט כהן סי' קמד):

נראים הדברים, שבזמן שאין מלך... מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכויות של המשפטים לידי האומה בכללה.

וע"ע מש"כ בזה בס' עמוד הימיני עמ' נב ואילך.

1.

עוד כתב הגרע"י בזה:

שעיקר המצוה אליבא דהרמב"ן אינה אלא כשהירושה והישיבה היא כאדם העושה בתוך שלו... והרי בכיבוש שלנו היום, אין בידנו לגרש את הערבים תושבי השטחים ביהודה שומרון ועזה, והם יושבים ישיבת קבע בחצריהם וטירותם. ואפילו את האומות העובדות ע"ז אין בידנו להזיזם ממקומם... ואפילו הכנסיות של ע"ז שלהם על עמדם יעמדו... וכל זה מיראת אוה"ע. וברור שאין זה בכלל מצות כיבוש, שעליו ציוותה התורה לפי דברי הרמב"ן...

ובפרט יש לציין, שבזמן האחרון הדרכים ביהודה שומרון ועזה הן בחזקת סכנה, ואין לנו עליהם אלא שלטון צבאי בלבד, בלא שום אפשרות לעבור שם בבטחה, וכש"כ להתיישב בתוכם, ובודאי שזה אינו בכלל מצות הכיבוש, כאדם העושה בתוך שלו, שעליו דיבר הרמב"ן.

אך הן הרמב"ן דיבר על מצות הכיבוש שקיימת בכל הדורות, וחייב בה גם כל יחיד מישראל. האם אין זה אומר, שאין פגם בכל אלה שלא ייחשב כאדם העושה בתוך שלו? ומהו זה הפגם שאין אנו מגרשים הערבים, והם יושבים לבטח "בחצריהם וטירותיהם", וכי ברצוננו להתנכל להם? הרי אין אנו מעוניינים אלא שישבו בשקט, ויקבלו עליהם החובות שישנם על כל אזרח במדינה!

והרי כבר פסק הרמב"ם (פ"ו מע"ז) שאין האיסור של ישיבת עכו"ם במדינה אלא כשיד ישראל תקיפה. ופירוש הדברים "שאינן היד תקיפה" הוא, על כרחך - לא משום סכנת נפשות, כי זהו דבר שאצ"ל הוא, והוא פטור בכל המצוות. אלא הכוונה, שהתנהגות זו נחוצה למען אפשרות קיום יחסים נורמליים עם עמי הסביבה, וכן שלא לתת פתחון פה לגויים במדינותיהם, נגד היהודים היושבים בארצותיהם. א"כ אין כיום חיוב זה, של גרוש נכרים מתוכנו.

ובכלל, לא מובנת טענה זו. דברים אלה מעוגנים הם בחוקים בינלאומיים, וכל אומה, ואפילו המדינות החזקות ביותר, מעוניינות בקבלת הסכמה כללית, למען המעיט עד כמה שניתן מלחמות מן הארץ בין מדינה ומדינה ובין עם ועם. והאם ע"ז תפגם עצמאות המדינות כולן בכל מקום שהם, ע"ז ששומרות בקפדנות על קיום החוק הבינלאומי? אתמהא, ומכאן תשובה גם לטענה על שאנו נמנעים מלבער מקומות ובניינים של ע"ז. ש"כ החינוך (מצוה תלו): "...שמצוה עלינו לאבד שם ע"ז, אם יש כוח בידנו". אבל אין אנו חייבים לרדוף אחריה ולאבדה, אלא בזמן שידינו תקיפה על עובדיה.

ונוסיף עוד, שלפ"מ שהביא רמ"א (או"ח סי' קנו בשם הראשונים) שבני נח אינם מצווים על השיתוף, והללו כולם הרי מודים בבורא עולם, וממש"כ החינוך הנ"ל נראה, שביעור ע"ז תלוי בחיוב ביעור עובדיה, ולפי הרמ"א, הרי אין על עובדיה בשיתוף תורת עובדי ע"ז, ואם כי יש מהאחרונים שחלקו ע"ז, והבינו אחרת דברי הראשונים, אין לדחות בקנה דעת הרמ"א, והני דס"ל כוותי.

ואשר להימצאותם של ערבים בני דת ישמעאל בארץ, מן הראוי להזכיר עוד מה שהביא לפני כן שם אריכות דברים מכמה אחרונים, הנוקטים שאין בהללו משום "לא תחנם", ומותר לפ"ז למכור להם קרקעות מן התורה. וצ"ח לזה גם את דעת הרדב"ז. שאין איסור מתן חניה אלא מדרבנן, דקרא אסמכתא בעלמא, באופן שמן התורה מותר שימצאו נכרים אלה בארצנו, ואם תמצא לומר שיש בכה"ג פגם בכיבוש, הרי בר מן האי דינא "דלא תחנם", איך יתכן שהי' מותר לשכנם בארצנו מעיקר הדין, שזה **מבטל את הכיבוש** שנצטוונו עליו לפחות בזמן בית ראשון.

ובכלל אין הדבר מובן, שכפי שכבר ציינו לעיל, נראה שמבדיל בין "החזרת" השטחים של יהודה שומרון ועזה לבין אלה שהיו מוחזקים בידנו לפני מלחמת ששת הימים, שעליהם נראה שמשכים שחובת מלחמה קיימת להגן עליהם. וזה מפני שבמקום שיש דין כיבוש, יש גם חיוב של מלחמה ומסירות נפש, אך הרי גם בשטחים שהיו מוחזקים בידנו יש ג"כ מקומות מסוימים שבהם יושבים הערבים "בחצריהם ובטירותם" באין מפריע. א"כ גם כאן, לדעתו, אין תורת כיבוש קיימת ממילא. וא"כ, אם גם הללו יתעוררו ויתבעו להנתק מעל המדינה ולהצטרף לאחיהם שמעבר לקו הירוק, גם כאן צריך למלא מבוקשים, והכל משום חשש של פקו"נ ואנה אנו באים?

2.

במיצוי הדברים דלעיל אנו מגיעים למסקנא, שכל אותם המקומות שנכבשו ע"י צה"ל במלחמת ששת הימים, שהיא מלחמה **שנכפתה** עלינו, בעוד שהשתדלנו למונעם מלצאת למלחמה: ובמצורף לזה קנין **החזקה** שבמעשי ההתנחלויות שבא בעקבות הכיבוש (אחרי שהובהר למדי שעדיין משתעשעים בחלום שיצליחו לזרוק אותנו לים) ושהיו בהסכמת ואף בסיוע של הממשלה, **תורת כיבוש** עליו לכל דבר.

וזה אפילו אם נסבור (וכן הוא האמת לענ"ד, וכמש"כ במק"א), שאין לנו כיום מצות כיבוש לכתחילה ע"י מלחמה שכרוכה באבדן נפשות. מכל מקום באותם חבלי ארץ שנפלו לידינו בחמלת ה' עלינו במלחמת מצוה של עזרת ישראל מיד צר,

ועשינו מעשה המורה על רצוננו לזכות בהם, תורת כיבוש עליהם, ועל כן, גם לפי אותם יסודות שבדברי הגרע"י עצמם, חייבים לצאת על הגנתם במלחמה, ואין טענת פקוח נפש תופסת בזה.

ח.

בדברי הגרע"י מובא מפי השמועה, שהגאון ר' חיים מבריסק זצ"ל, התבטא, שאם ביאת המשיח תהיה כרוכה באובדן נפש מישראל, כי אז מוטב שלא יבא. דומני, שכוונת הדברים באשר לשמחה ולסיפוק הנפשי בעצם ביאת המשיח, אולם אם הכוונה לריוח ולהצלה שיעמוד עי"ז לישראל, שכל אלה הנמצאים בצרה ובשביה ימצאו פדות ורווחה, כי אז אם אמנם לכתחילה אין דוחין נפש מפני נפש (ואפילו מפני נפשות), מכל מקום להלחם למטרה זו, היא המלחמה של עזרת ישראל מיד צר, שהיא מצוה, וכבר מבואר בדברי הרמב"ם (פ"ו מה' מלכים) שמלך המשיח ילחם מלחמות ה', וזה עוד טרם שידוע שהוא **ודאי משיח**, הרי, אעפ"י שהרמב"ם נוקט שם שגם אז "עולם כמנהגו נוהג", א"כ גם מלחמותיו יתכן שיהיו כרוכים באובדן נפשות, מ"מ לא ימנע מלערוך אותם, וזהו כאמור, כשהיה לשם הצלת אנשים מבני ישראל.

ט.

ביחוד מתמיהה הטענה, שבגלל אי השקט השורר במיוחד בשטחי יהודה שומרון ועזה בשנים האחרונות ע"י גורמים מסיתים מחוץ, ומפנים, ולצערנו, גם מאחב"י התומכים בידם, וזה מחוסר אמונה וממגמה מפורשת של טשטוש ייחודו של עם ישראל כעם התורה ועם סגולה, "הדרכים ביהודה שומרון ועזה הם בחזקת סכנה ... בלא שום אפשרות לעבור שם בבטחה, וכש"כ להתיישב בתוכם ... זה אינו בכלל מצות הכיבוש".

חוץ ממה שיש כאן מן ההגזמה, וב"ה מיושבים שם כמאה אלף יהודים כ"י; ואילו לא שהיתה הממשלה עצמה מרסנת התיישבויות חדשות, היו מתוספים עוד כהנה וכהנה. אך גם אם קיימת סכנה שהיא ע"י פורעים, שהצבא רק מתוך חישובים (לעיתים גם מוטעים ומעוררי בקורת) נמנע מלנקוט יד יותר קשה, ויש והפורעים מצליחים לפגוע בנפש או ברכוש, הרי לכל גלוי וידוע **שהשלטון** הוא בידי הצבא, והוא שקובע תורת **כיבוש** על המקום.

וכבר היו לישראל בארץ עתים קשות יותר, בראשית כניסתנו לא"י, עד שהתיצב השלטון ע"י מלכי ישראל, גם אחר י"ד שנות כיבוש וחילוק, והד מזה בשירת דבורה: "בימי שמגר בן ענת חדלו ארחות, והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות, חדלו פרזון בישראל, חדלו". האם אז נתבטל מהארץ תורת כיבוש, וחיוב המצוות התלויות בארץ, המותנות בהיות הכיבוש, כמוש"כ הרמב"ם בראש ה' תרומות? כי אז היה צריך להתבטל מנין השנים, והיה צריך להתחיל מחדש. וכן היה המצב בסוף ימי הבית השני, כשהרומאים התחילו להשתלט על הארץ, וחנה בה חיל מצב רומאי קבוע, שהיו עובדי ע"ז באופן גלוי - האם בטלו אז היובלות והשמיטין?

י.

אך בר מכל הדין: סוגיא מפורשת בעירובין (דף מה,א) שלמרות שבבאו עכו"ם על עסקי ממון אין יוצאים עליהם למלחמה בחילול שבת, **בעיר הסמוכה לספר** יוצאים. ומביא לזה ראי' מדוד שיצא להלחם בפלישתים ששסו הגרנות, דהיינו על עסקי תבן וקש. ופירש"י: "עיר הסמוכה לספר - שמבדילה בין גבול ישראל לגבול העמים, שאעפ"י שלא באו אלא על עסקי ממון, חיישינן שמא ילכדו המקום, ומשם תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם".

דהיינו שיש חשש של כיבוש יישובי ישראל, שלזה ייחשב כסכנת נפשות, כשהמקום כבוש בידי עכו"ם, ואז אין מעצור בפניהם גם לענייני נפשות. ודין זה אינו **רק בא"י**, כפי שאמרו שם, שמהאי טעמא גם נהרדעא (שהיא בבבל) נחשבת כעיר הסמוכה לספר.

ואם בזה, שלא באו כלל אפילו ללכוד את ערי הספר, ולא באו אלא על ענייני ממון, חוששים שישתלטו על המקום, ומשם ימשיכו להשתלט על כל היישובים הנוספים, מכל שכן אם כל הדין במפורש למסור להם המקום הגובל עם שאר יישובי ישראל, שלפי חז"ל חייבים ע"ז לצאת למלחמה, כי יש חשש סביר שלא יעצרו בזאת, אלא ימשיכו לכבוש גם מקומות נוספים.

על דברים פשוטים וברורים אלה, לפי פירש"י ועוד ראשונים, וכפי שנפסק בפשיטות בשו"ע סי' שכט, ו כתב הגרע"י:

בשטחים של יהודה שומרון ועזה, אשר נכבשו ע"י צה"ל מידי הערבים, והם תובעים אותם בחזרה, אם הם יאמרו שרוצים לכרות ברית שלום אתנו אם נחזיר להם שטחים אלו, ואם לאו, ח"ו קיימת סכנת מלחמה מיידיית, ומומחים צבאיים ומדיניים יקבעו שאין סכנה כלל בהחזרת השטחים - בודאי שאין זה דומה לעיר הסמוכה לספר שבידינו מימי עולם.

כמה תשובות בדבר: משי"כ לחלק "שאיין זה דומה לעיר הסמוכה לספר שבידינו **מימי עולם**", האי "מימי עולם" לא נדע פירושו - האם נהרדעא היתה בידינו "מימי עולם"? והרי שם הוא שלטון עם זר מאז ומעולם, אלא שמאז סוף ימי בית ראשון התרכזה שם אוכלוסיה יהודית. ונהרדעא, בתור עיר הסמוכה לספר, עמדה לפעמים בלחץ של עכו"ם שמעבר לספר בענייני ממון. וע"ז אמרינו, שלמרות שבאופן מוצהר אינם באים אלא על עסקי ממון, ואין ברצונם להשתלט על העיר, מ"מ אין להסתמך על דבריהם והצהרותיהם, ולמיחש מיבעי, עד כדי צורך לצאת נגדם במלחמה, שיתכן שתהא קשורה באובדן נפשות וחילול שבת, והלכה זו קבועה ופסוקה, ולא הותנתה בשאלת מומחים למיניהם להערכת המצב, כי **חז"ל מסרו לנו את הערכתם הם**, שתכנו את רוחם ומאוייהם של הגויים. וכך נפסקה גם הלכה לדורות ברמב"ם ובשו"ע.

כמו כן, "פורתא" לא דק במסירת טענותיהם ותביעותיהם של הללו שאנו בעימות עמהם. אמירתם על נכונות כריתת שלום אתנו, גם של הללו המוגדרים כ"מתונים" שביניהם, תולים זאת לא בהחזרת **שטחים** כי אם בהחזרת **השטחים**. ויש נפ"מ גדולה ב"הא הידיעה" הלוה.

ואף מכריזים, כי לא יתרכו בפחות, עד שיתנוסס דגלם על ירושלים עיה"ק, למה, איפוא, יש לשגות באשליות שוא ובהרדמת הציבור כדיבורים על "שלום שלום" - "ואין שלום" "שאי" ירושה היא לנו מאבותינו", והם שיושבים על אדמה

לא להם. שכן קיי"ל, שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית ביאוש. בפרט שמעולם לא נתייאשו, אף לא נשתקע שם בעלותינו מארץ זו (ע"י סוכה דף ל' ותוס' שם). כי על כן, רק בעמידה בקומה זקופה על זכותנו, שהיא מעוגנת בהבטחת השי"ת לעמו ישראל, ובעובדא ההיסטורית הברורה והמוכחת, שעד שהוגלינו בחוזק יד, חיינו ויצרנו בארץ זו, ועדים ספרי הנבואה והיצירה הענפה של התורה שבע"פ של התנאים והאמוראים, כי לנו הארץ הזאת מאז ועד עולם.

יא.

לפי הגדרת רש"י את עיר הסמוכה לספר, המחייבת יציאה להגנה עליה גם בעבור עסקי "תבן וקש", שהוא מפאת החשש שישתלטו עליה, ומשם ימשיכו לכבוש את כל יישובי היהודים שם, יש דמיון ברור ל"שטחים", בהיותם משמשים אף הם כקרח קפיצה לשאר חלקי הארץ. אך הגרע"י מנסה לערער את דמיון זה. וזה משום שהראב"ן מפרש דלא כרש"י, שהסכנה בעיר הסמוכה לספר היא, שמתוך היות המקום קרוב לריכוזים של יישובי העכו"ם, לא יפתחו מהיהודים, ואף לא יירתעו מלהרגם, אם מי מהם יגלה התנגדות ולא יניח להם לשלול שלל, שכן יסמכו על עזרת הגויים והגנתם.

ולפי"ז פירוש ההבדל בין אם באו על עסקי תבן וקש לעיר הסמוכה לספר לבין אם באו על ערים אחרות הוא, שבדרך כלל כשבאים על עסקי ממון אין חשש לפקו"י. שכן אם מתנגד להם מי מישראל, ולא יניח להם לשלול שלל, יסורו מעליו, ולא ינסו לרצחו נפש, כי יפתחו מנקמת היהודים.

בעוד שבעיר הסמוכה לספר יהיה להם עוז, מתוך בטחונם בעורף של עכו"ם שיבואו לעזרתם ואם מישהו יגלה התנגדות, ירצוהו נפש, ועל כן הרי כל עסקי ממון יכולים להפך לעסקי נפשות.

ואעפ"י שמצד הדין צריך אדם להפקיר ממונו, ולא לעמוד כנגדם, בפרט כשהדבר כרוך בחילול שבת, יש אומדן סביר שימצאו כאלה חמומי מח - כחזקה שאמרו חז"ל: אין אדם מעמיד עצמו על ממונו - ויבואו לידי סכנה, ע"כ רואים זאת כסכנת נפשות, ומחויבים אנו לצאת להצלה עם כל הכרוך בזה.

ועפ"י פי' זה של הראב"ן, טוען הגרע"י, שאין דמיון בין "השטחים" לבין עיר הסמוכה לספר,

שבזמננו אין להם מקום לנוס, שבעז"ה יש אתנו מטוסי קרב, שיוכלו להמריא למרחקים גדולים וכו' וכו'.

אך טענה זו מופרכת:

א - העזרה שהם סומכים עליה אינה כלל מצד "שיש להם מקום לנוס". אלא סומכים שהעזרה המובטחת להם מבני עמם תשמש גורם הרתעה מספיק, שלא יאבו להתגרות בהם, ולא ירדפו כלל אחריהם.

ב - כשם שיש לנו בע"ה מטוסי קרב וכו', כן יש לשכנינו מטוסי קרב וכל אביזרי לחימה כהנה וכהנה, והתמודדות זו אינה רצויה לנו כמו להם.

ואף גם זאת, תהיינה נא אזינינו שומעות את היוצא מפינו: בעוד שבשעה זו, שהשטחים בידינו, מראים פנים למסירתם לידם מפני חשש מלחמה, ולא סומכים על כוח ההרתעה של מטוסי הקרב שיש לנו בע"ה "שיוכלו להמריא למרחקים וכו'". האם לאחר שנמסרם בידים לידם, ויהיו המקומות בשליטתם המלאה, אז דוקא יתחילו להבהל מפני מטוסי קרב אלה שיפגעו בהם, כאילו הם מחוסרי הגנה מכל וכל?!

אך גם חוץ מזה ונוסף לזה: מאן יימר לן שהפירוש של הראב"ן נוגד להלכה שלפי פירש"י? והרי יתכן, שאינו בא אלא להוסיף נימוק נוסף לספר. ויש בזה חידוש, שגם מצד חשש שמא מישהו ינהג שלא כהוגן, ויעמיד עצמו בסכנה עבור ממונו שלא כדון, גם זה מצדיק דיו את חילול השבת ואת סיכונם של אחרים, כדין כל פיקוח נפש, וכשם שגם בשו"ע, למרות החזיקו בפירש"י בענין עיר הסמוכה לספר, מעתיק להלכה גם חשש זה של הראב"ן (והוא מתרוה"ד, כתבים סי' רנו), וז"ל:

יש מי שאומר, שבזה"ז, אפילו באו על עסקי ממון מחללין, שאם לא יניחנו ישראל לשלול ולבז ממונו, יהרגנו, והוי עסקי נפשות.

והוא מהטעם, כפי שכתבו המפרשים שם, שאעפ"י שמעיקר הדין עליו להניח ליקח הממון, חיישינן שמא יעמוד אחד כנגדם, כי אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ויסתכן בזה.

וכן מופיעה הלכה זו באו"ז, לאחר שהביא פירש"י לעיר הסמוכה לספר (סי' פד אות יג):

כש"כ עתה, שאנו דרים ביניהם, שאפילו אם באו לשלול בעלמא, שיוצאים עליהם בשבת בכלי זין. שכששוללים, אז כמו כן הורגים.

א"כ, הרי לא נפלאה היא, שהראב"ן, גם בנקטו שהסכנה בעיר הסמוכה לספר היא גם מצד הסכנה שבעצם שלילת הממון שיהפך לענין של נפשות, אינו חולק על רש"י מצד הסכנה של כיבוש המקום ע"י העכו"ם. וזה בדיוק כחשש אשר לפנינו במסירת השטחים.

הגרע"י מביא עוד להסתייע מפירוש הרוגטשובי ברש"י, שמש"כ שהחשש בעיר סמוכה לספר שמא יכבשו משם הארץ, אינו מצד חשש פקו"י, אלא משום מצות כיבוש הארץ, שדוחה את השבת, ובקשרו נימא לנימא, בהסתמכות על מה שהעלה (והובא לעיל וכבר דנו בהם) עפ"י הרשב"ש, שאף לרמב"ן אין כיום מצות כיבוש, ממילא כל דין זה אינו קיים כיום (ושלא כהשו"ע).

פירוש זה של הרוגטשובי כשלעצמו מופרך מהסוגיא עצמה, שלפי"ז מה מקום להשוות נהרדעא, שהיא בבבל, לעיר ספר. והוא עצמו הרגיש בזה, וכתב: "שמכיון שיש שם ישוב קבוע ועם רב מישראל, הרי היא כא"י, כשם שמותר לגדל שם כלבים כדין עיר ספר". דברים תמוהים כשלעצמם - וכי מה שייך ענין "עם רב מישראל" למצות כיבוש? והגרע"י עצמו כתב, שכל זה דוחק, אך א"כ, מה יש להביא דברים, שהם בחינת לחידודי, ומה יושיענו זה, בעוד הלכה פסוקה מפורשת בשו"ע שנוהגת בכל תפוצות ישראל?

ולמרבה הפלא רוצה לבאר בדרך זו גם את דברי ערוך השולחן:

ונראה שזהו טעמו של הגאון ר' יחיאל מיכל אפשטיין בערוך השולחן, שכתב: ובזמן שבת המקדש היה קיים, ובאו לעיר ספר העומדת על הגבול, אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, מחללין עליהן את השבת. שעיר כזאת, אם יכבשוה, יהא נוח לכבוש את כל הארץ.

הנה רצה לתרץ מילי דתמיהא במילי דתמיהא הדחויים. ולא הרגיש שמלים אלה בערוך השולחן אינם אלא תיקון סופרים **מאימת הצנזורה** (כך יש שם עוד שינויים מהאי טעמא באותו סימן ובעוד מקומות רבים, והדברים ידועים). שמא תתלה בוקי סריקי במחבר, שכאילו מטיף לקחת החוק בידים בגדר מרידה בשלטון. שהרי גם אם מדין כיבוש אי"י היא, במה זה תלוי אם בפני הבית או לא?

ואם נרצה ליישב דברי הגאון הרוגטשובי, שלא יראה כ"שלא בדרא דאוני", יתפרש שכוונתו לומר שהגמרא משהו עיר ספר שבחז"ל, לעיר ספר שבאי"י. שאם אמנם אין שם דין מצות כיבוש, אך מ"מ גם שייך חשש של פקו"נ, כטעם הראב"ן ותרומה"ד. ואשר ע"כ גם בזה הותר. וזה מצד ספק פקו"נ, שגם הוא מתיר מלחמה וחילול שבת.

אך אי"כ, הרי חוזר הדבר שספק פקו"נ דומה בדין זה למצות כיבוש, ודון מינה לנידון דידן, שאם גם אין מצות כיבוש הארץ בזה"ז, עכ"פ לא גרע מישוב יהודי שבחז"ל.

בסיום הדברים מעלה עוד חילוק בין נידון דידן לבין עיר הסמוכה לספר, אפילו לפי פירש"י כפשוטו, ושעל כן אין להביא משם ראייה - כי למנוע סכנת מלחמה מיידית עדיף טפי ממה שנחוש פן תקראנה מלחמה בעתיד. ומביא חבל אחרונים שדנו בענין ספק סכנה המתירה חילול שבת, שהעלו דלא חשיב ספק פקו"נ להתיר איזה איסור כשאין סכנה לפנינו (וכנראה, כדי שלא נטען, שא"כ גם סכנת מלחמה "מיידית" זו אף היא אכתי אינה בפנינו). ומביא לזה דברי מרן החזו"א ה' אבלות ר"ח, ז' המנסח את הדברים בזה"ל:

ואין כוונת החילוק בין איתא קמן לליתא קמן, אלא אם **מצוי הדבר**. דבזמן שמתריעין עלה [אף שאין בשעה זו חולה קמן]... הו"ל כאויבים שצרו בעיר הסמוך לספר... אלא לא מיקרי ספק פקו"נ בדברים עתידים, שבהווה אין להם כל זכר וכו'. ובאמת שאין אנו בקיאים בעתידות, ופעמים שמה שחשבנום להצלה נהפך לרועץ, והלכך אין דנים בשביל עתידות רחוקות.

ועפ"ז מסיק הגרע"י:

וכאן הרי הסכנה לפנינו, שאם לא נחזיר השטחים... עלול הדבר להביאנו לסכנת מלחמה באופן מידי, משאי"כ החשש פן ע"י שהגבול יהיה קרוב ליישובינו, יתפתו בעתיד לפתוח במלחמה.

באמת עלינו לבאר מש"כ מרן החזו"א "ואין כוונת החילוק בין איתא קמן לליתא קמן". שודאי אין כוונתו לומר שאין **שום חילוק** בין סכנה שלפנינו לבין סכנה שלעתיד, דזה ודאי אינו, שהרי לענין סכנה בפנינו אמרינן בסוגיא (יומא פה, א) דלא אזלינן בתר רובא, ושלא כמו בכה"ת כולה. וביארו התוס' שם (ד"ה ולפקח): "דהיינו טעמא, משום דכתיב יוחי בהם" - ולא שימות בהם, שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל". הרי שחוששים גם לספק רחוק ביותר, אף שאינו מצוי כלל, בעוד שאם אין הספק סכנה עכשוי חוששים רק "אם מצוי הדבר", דהיינו שאז אינו חורג מהדין הכללי שבכה"ת כולה, דאזלינן **בתר רובא**. וע"כ יש לדון אם דבר זה **מצוי** שיקרה, כלומר אם יש כאן חשש סביר או רחוק. וכל שהחשש לפקו"נ הוא מצוי, כי אז אף אם איננו לעת עתה בפנינו, הרי הוא כאילו בפנינו.

וזה פשוט בכוונת דבריו. ובהו הוסיף, שהדוגמא לכך היא עיר הסמוכה לספר, שכל כיו"ב הוא בגדר ספק המצוי, שע"כ התירו שם חכמים לצאת למלחמה בכלי זיין ולחלל שבת. כי זהו בגדר איתא קמן, ולא יקרא "ליתא קמן" רק "בדברים עתידים, שבהווה אין להם כל זכר".

ומעתה נחזי אנן - חז"ל חישבו ומצאו, והפוסקים אף הביאו זאת להלכה באופן פסוק, שעיר הסמוכה לספר זהו **ספק המצוי**, שממילא חלים כאן כל חיובי יציאה למלחמה, ואנן ניקום ונסמוך על מומחה זה או אחר, ולפיו נפסוק שזהו **ספק שאינו מצוי**, בניגוד לקביעת חז"ל הכללית בענין עיר ספר!!

בפרט, שגם קביעה זאת, שכ"כ הגרע"י מסתמך עליה, וחוזר ע"ז כמה פעמים, שהאיום שמאיימים במלחמה מיידית הוא ספק המצוי יותר. אף קביעה זו אינה אלא בגדר דברי נביאות ופתחון פה לשטן. ואם נבוא לחשוש, הרי הסכנה **מצפון** אינה מסתלקת ע"י מסירת "השטחים הכבושים" של יהודה שומרון ועזה, אלא אף נעשית מוחשית יותר, בהיותם מסייעים להדדי, ואכמ"ל בדברים פשוטים וידועים.

אשר ע"כ, ההלכה הפשוטה לפנינו היא על יסוד פסק ההלכה שבשו"ע, שמסירת שטחים כל שהם אסורה, כי לא זו בלבד שמסלקת סכנה, אלא אדרבא מגדילה הסכנה ביותר.

יב.

עד כאן היה הדיון על הסכנה הכרוכה במסירת שטחי יהודה שומרון ועזה לעם הנכר, ליישוב שלפנים מ"הקו הירוק". אך בעיקרו של דבר הן יש בזה העלמת עין מאותם ישובים **שמעבר** לאותו קו, באותם השטחים עצמם שלפני "מלחמת ששת הימים" היו בחזקת ממשלת ירדן, שבינתיים נתמלאו בישובים יהודיים, המונים אוכלוסיא של כמאה אלף יהודים.

והנה סתם ולא פירש הגרע"י בהרצאתו-שיעורו מה יעשה בהם. שהרי אין זו בעיא פשוטה כלל וכלל. היוצע כי יעקרו ממקומם, דוגמת מה שנעשה בשעתו בימית, שגם זעזוע עצום והתמרמרות רבה, ורק בנס נמנעה שפיכות דמים? אך הן קשה להעלות על הדעת אפשרות כזו. שהרי אין צל של ספק, שאוכלוסי ישראל שטיפחו וריבו יישובים אלה, והקימו ערים וכפרים לתפארת, לא יסכימו להיעקר ממקומותיהם, אשר הקימו בעמל רב ובקשיים עצומים, ולתת לנכסיהם לרדת לטמיון, ואם נטיל על צה"ל לעשות המלאכה, למרות התנגדות המתנחלים, האם לא יהיה הדבר כרוך בשפיכות דמים ובמלחמת אחים איומה ח"ו? והאם חשש זה **פחות** הוא מזה שמעלים הראב"ן, האו"ז ותרומה"ד באשר ליישוב יהודי השוכן בין הגויים גם

בבאו על עסקי ממון, מפני החשש שמא ימצא מי מישראל, שמתוך רצון הגנה על ממונו יבוא לכלל סכנה, שמשום זה מתירים מלחמה וחילול שבת?

היאך, איפוא, יתכן לפסוק על מסירת השטחים מפני חשש פקו"נ, בעוד שמסירה זו מעלה כבר אפשרות מוחשית של שפיכות דמים בצורה איומה ביותר.

ואם אמור יאמר, לא נעקור יישובים אלה ממקומם, אלא ישארו אלה בתחום האויב, אשר אחרי כריתת ברית שלום אתו, שלום יהיה להם בתחומם - הרי זה בניגוד מפורש להלכה, שבעיר הסמוכה לספר יוצאים למלחמה גם בעסקי תבן וקש, וזה רק מחשש שמא יגיעו לידי כיבוש העכו"ם.

ואילו כאן נמסור אותם לכתחילה ובמתכוין לידי אויב ומתנקם, ונעמידם בידי ריקות, נתונים לחסדם של אלה שירגישו עצמם כמנצחים...

יג.

לכן למסקנה יש להכריע כי ישנו איסור מוחלט למסור השטחים, שנכבשו על ידינו בחסד ה' במלחמת מצוה של עזרת ישראל מיד צר. במסירת שטחים אלה לידי הנכרים, לא זו בלבד שמרחיקים חשש של אובדן נפשות, אלא אדרבא מקרבים סכנה זו ביותר.

נתאזר באמונת אמן ובבטחון בשומר עמו ישראל, שינחנו בדרך מישור ויציל נפשותינו מן השעות הרעות, לגאולה וישועה בקיבוץ נדחי ישראל והולכתם קוממיות לארצנו ובארצנו.

נספח א

נשאלתי ע"י מערכת הצופה:

א) האם רשאים אנו להחזיר לאויב שטחים ששחררו ע"י צה"ל?

ב) האם רשאים אנו להחזיר את המקומות הקדושים, ומה הם האספקטים הדתיים של שיחורר המקומות הקדושים?

ג) גאולת הכותל - למה היא מחייבת מבחינה דתית?

לשאלה א

תשובה מלאה לשאלה זו אינה יכולה להינתן בשעה זו. הדבר תלוי בכמה גורמים חיצוניים, שאין לנו שליטה עליהם, מהם גם כאלה שהם נעלמים לפי שעה. נדון כאן, איפוא, רק מנקודת מבט ראשונית, תוך אספקלריא של ההלכה, כדי לכלכל צעדינו במתינות ובאחריות תוך הכרת גודל השעה.

לגופה של השאלה: האם אנחנו רשאים להחזיר לאויב השטחים ששחררו על ידי צה"ל? התשובה היא: לא ולא.

מלחמה זו לא אנו יזמנו אותה ולא אנו רצינו בה. היא נכפתה עלינו על ידי האויב שהכריז עלינו מלחמת השמד. נכון הוגדר בשאלה הדיון על "שטחים ששחררו". לא מדובר כאן על כיבוש, אלא על החזרת הארץ לבניה, אשר גורשו ממנה בחזקת יד לפני אלפיים שנה, אך אף פעם לא התיאשו ממנה, החלוקה ניכפתה עלינו על ידי ממשלת המנדאט וע"י האו"ם. כי הארץ כולה שלנו היתה, בה ישבו אבותינו, בה נרקמה ההיסטוריה שלנו במשך תקופה ארוכה, בה ניבאו נביאינו ובה המשיכה היצירה הישראלית את דרכה בתורה שבעל פה, ועל כן לארצנו אנו שבים. לא לגזול ממישהו אנו באים, כי אם להחזיר לנו את נחלתנו אשר בזוהר זרים.

אף על פי כן השלמנו בלב כבד, עם החלוקה, אבל שמחנו גם על המעט שהוכרה עליו זכותנו ע"י כל העמים. כי צלצלו באזנינו דברי חז"ל על שלוש השבועות, שבהן: שלא לעלות בחומה ולא למרוד באומות העולם.

לעומת זאת לא אבו אויבינו להשלים עם החזרת הגזל לבעלי החוקיים. עינם צרה גם בנחלה המצומצמת אשר בחלקנו, וזו הפעם השלישית שהם כופים עלינו את ההתגוננות ואת העמידה על נפשנו.

במצב זה, דינה של המלחמה כדין מלחמת מצווה, שהרמב"ם מגדירה בשם: "עזרת ישראל מיד צר". תפיסת השטחים היתה הכרחית על ידי עצם מהלך המלחמה, ואף החזקת השטחים נראית לא פחות הכרחית, כדי להבטיח שסכנת ההשמדה לא תשוב לרחף עלינו חס ושלום.

ולכן, אם אמנם נראה שמבחינת ההלכה אין עלינו כיום חובת כיבוש הארץ לשם שיחורה מידי זרים בדרך של מלחמה (ע"י מה שכתבתי בזה בספרי "ארץ חמדה") הרי במקרה דנן, שלא לשם כיבוש יצאנו אלא לשם התגוננות טהורה, את אשר ה' סייע בידינו, שלא זו בלבד שהצילנו מידם אלא גם סיבב הסיבות בכדי להחזיר לנו את נחלתנו, **עלינו להחזיק בה בכל תוקף**, לא ננשל את הרוצים להשאר פה, נשתדל לתת להם אפשרות קיום הוגנת, אולם על זכותנו לא נוותר, זכות זו הובטחה לנו מפי הגבורה בתורתנו הקדושה. זכות זו אושרה על ידי רציפות היסטורית רבת שנים וזכות זו שבה ונרכשה על ידי קנין דמים של לוחמי מלחמות ישראל, הקדושים והטהורים. נאמר בתורה: "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו, לכם יהיה". זוהי ההלכה, זהו צווי, זוהי גם הבטחה!

לשאלה ב

אם נכונים הדברים שנאמרו לעיל ביחס לכל שטח הארץ המשוחררת, נכון הדבר פי כמה ביחס למקומות הקדושים - מערת המכפלה וקבר רחל אמנו. האבות והאמהות הם הם יסוד בית ישראל, בזכותם אנו קיימים ובזכותם נחלנו את הארץ הזאת. גדול היה הכאב וצורב היה העלבון כי נותקנו מהם עם קום המדינה, וכי דווקא במקומות אלה, כמו במקום שריד בית מקדשנו, לא ניתנה לנו אפילו דריסת רגל. ברוך המקום שגאל מקומות אלה מיד צר, וההבטחה אשר ניתנה לרחל אמנו: "ושבו בנים לגבולם" - הולכת ומתקיימת לעינינו. היתכן לשוב ולהנתק מהם? היתכן למוסרם לשבי האויב?

קבל כל העולם כולו נכריז ונאמר: היה לא תהיה. עיר האבות לא תפרד מבניה לעולם!

לשאלה ג

גלי ההתלהבות שגרפו את החיילים שזכו להיות הראשונים ליד הכותל, ואשר הקיפו את כל בית ישראל בהגיע אליו השמועה על שיחרור הכותל, מראים עד כמה עמוק הרגש בלב כל איש יהודי לשריד בית מחמדנו. שום כיבוש לא עורר התרגשות עצומה כזו כאשר עורר כיבוש ירושלים העתיקה, עיר בה דוד חנה. ושיא השיאים, גולת הכותרת של כל ההישגים במלחמת ניצחון זו, הנה וישאר לתמיד שיחרור הכותל!

משהו טמיר ובלתי מובן לשכל האנושי גנוז באבנים הגדולות אשר בליסטראות האויב לא יכלו להם, ואשר נשאר עדות אילמת לתפארת ימים מקדם, ואות תקווה לימים יבואו. גדולים וטובים חלמו על השבת עבודת הקרבנות של קרבנות ציבור למקומם. רעיון זה עדיין טעון עיון מדוקדק הן מבחינתו ההילכתית, הן מבחינתו המעשית, שנראית רחוקה גם כיום. ברם, שומה לעודד את חובת הקודש שנתגלתה גם בקרב לבבות רחוקים לכאורה מיהדות של תורה ומצוות, ולא לתת לרגשות שנתעוררו לחזור ולהתעמם. נתכנן פעולות מקיפות ללבות את ניצוצות הקדושה, ואל ניתן לחילוניות לשוב ולהשתלט על מהלך חייו.

עכשו הזמן גם לצאת בתנופה לארצות הגולה בקריאה לעליה מיידית. שעת-כושר היא. אל נחמיצנה!

נספח ב

נשאלתי ע"י משה אונא האם החובה לקיים מצות יישוב ארץ ישראל וכיבושה היא אבסולוטית עד כדי "ייהרג ואל יעבור", והאם נכון שרק פיקוח נפש של הכלל משחרר מחובה זו. בשאלותיו ביקש גם לברר את הגדרתו וגדריו של המונח "פיקוח נפש של הכלל" ואת יחסו להלכות הידועות של פיקוח נפש.

ב' טבת תשל"ח ירושלים ת"ו.

ידועה ומפורסמת היא הדעה הטוענת, שמצוות יישוב א"י וכיבושה היא מחייבת בימינו עד כדי "ייהרג ואל יעבור". אולם לא שמעתי מה שהנדן מייחס לדעה זו, שפיקוח נפש של הכלל פוטר ממצוה זו.

הפטור כשיש בזה פיקוח נפש של הכלל הוא לא מצד שבמצב של פיקוח נפש של הכלל פטורים ממצוה זו, כדרך שנפטרים ממצוות אחרות בגלל פיקוח נפש או ספק פיקוח נפש, אלא **עיקר המצוה אינה קיימת** במצב זה, שכן תכנה של המצוה הוא לכבוש, היינו **להחזיק במקום**, ולו במחיר יקר ביותר של אבדן נפשות מישראל. אך אם המדובר בפיקוח נפש של הכלל הרי פירוש הדבר, שהמטרה של המצוה **לא תושג כלל**, שהרי אם הכלל כולו (או רובו) ייהרג, מי הם שיקיימו הכיבוש בידם? על כן יהיה יותר נכון לנסח זאת אחרת: אם סביר שבמספר מסוים של אבדן נפשות, לא רוב הציבור, יתקיים הכיבוש בידי רוב העם, אז המצוה קיימת (לדעה זו); אולם אם הדבר כרוך באבדן רוב הציבור, אין המצוה קיימת כלל ועיקר.

כל זה, כאמור, למחזיקים בדעה זו. אולם לדעתי דעה זו מבוססת על טעות. המקור להנחה שבזה יש מצוה של "ייהרג ואל יעבור" הוא, מה שהעלה בסי' מנחת חינוך (מצוה תכ"ה), שמלחמת מצוה אין בה פטור של פיקוח נפש, כי כל עיקרה של מלחמה כרוכה בהכרח באבדן נפשות, שכן אין סומכים על הנס, ומכיוון שקיימת מצוה מלחמה, הרי פירושו של דבר, שבמצוה זו קיימת חובה של מסירות נפש והכנסת עצמו בסכנה.

אך מצות כיבוש, שראש המדברים בזה הוא הרמב"ן, והוא שדיבר בהרחבה שמצוה זו קיימת בכל הדורות ומחייבת כל יחיד, אינה מצוה כיבוש מלחמה אלא מצוה **התנחלות** והאחוזות בארץ, כפי שביארתי בסי' ארץ חמדה. שכן הרי אין לדבר על חובת היחיד לכבוש בדרך מלחמה (עיי' בספרי בהרחבת הדברים, וכן עיי' בספרי עמוד הימיני סי' י"ד). אולם אם כיבוש מעין זה בדרך של שלום אינו ניתן לביצוע, אם יש חיוב להתארגן למטרה זו לבצע זאת בדרך מלחמה, על זה **לא דיבר** הרמב"ן, ודומה שגם הוא אינו מרחיק לכת עד כדי כך, שכן, מצות כיבוש היתה רק חד פעמית - בכיבוש הארץ בזמן יהושע, שעל זה היתה מצוה מפורשת מפי אדון הנביאים כמבואר בתורה, אבל בבית שני לא היתה המצוה קיימת, והראיה ממה שאמרו (חגיגה ג' ע"ב) "הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וכו', והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית" עי"ש. ואילו היתה המצוה קיימת, הרי לא יתכן שבגלל סיבות כלכליות מעין אלו יימנעו מלקיים מצוה זו, שיש בה מצוה מסירות נפש, וכנ"ל.

על כן מצות כיבוש מלחמה יכולה להתחדש רק ע"י נביא עם חידוש הנבואה, או - בדרך הטבע - בכורח התנאים, וכן אם המצב הבטחוני מחייב זאת. לדוגמא, כפי שאנשי בטחון טוענים כיום, שהחזקת השטחים היא הכרחית בכדי להחזיק מעמד בארץ. (כמובן, שלא לי להכריע בזה, והרי זה תלוי בהערכת מומחים לאותו דבר).

יתר על כן גם אם נראה את מצות כיבוש הארץ כמצוה הקיימת גם בזמננו וגם ע"י מלחמה, ברור שזו היא מצוה המוטלת על **העם כולו** - אלה אשר עמנו פה ואלה אשר אינם פה אלא בתפוצות הגולה. הרי לא יתכן שמצוה זו, שהיא כרוכה במאמץ רב ובקורבנות אדם, תהיה מוטלת רק על חלק מהעם, מפני שהוא במקרה נמצא כאן. ומאחר שרובו של העם עדיין בחו"ל, ברור שאין לחייב את החלק הנמצא בארץ לקבל עליו את כל העול ואת כל הסיכון שכרוך בזה. פשוט, איפוא, שאין כאן מצוה של כיבוש מלחמה. יתירה מזו, הרי בהתכנס כל העם כאן, כל הראוי לניחול מלחמה מבחינה פיסית (אולי לפי הגיל הקבוע בתורה), הרי התוצאות היו גם כן בטוחות יותר, ומספר הקרבנות קטן יותר. שכן עצם המספר של המשתתפים היה מרתיע, ונמצא שעל ידי הטלת מצות העם כולו על חלק ממנו, גורם לידי תוצאות הרבה יותר כבדות לחלק זה ממה שהוא מצווה עליו באופן יחסי, אילו כל אלה החייבים בכך היו משתתפים בזה (ואיני דן בזה מבחינת התנאים כיום, בו אנו נתונים, שענין כיבוש אינו רק ענין לאלה הקשורים במישרין לזה, אלא הוא מקיף ומהווה ענין כלל עולמי, שזהו נושא למדינאים).

אין איפוא לדבר על החובה להחזיק בשטחים מבחינת מצות כיבוש מלחמה, אלא מצד מצוה יותר מצומצמת והיא "לא תחנם" - היינו המצוה ליישב את א"י ביהודים. אך זו מצוה היא ככל המצוות, שקיים בה פטור של פיקוח נפש וספק פיקוח נפש כמו בכל מצוות אחרות, (ואיני נוגע כאן בחיוב זה של "לא תחנם" מה הוא מקיף, ואם הוא חל לגבי אותם מקומות שהן מוחזקים כיום בידי ישראל, והגדרים לזה).

[י"ח מנ"א תשל"ח. עתה הגיעה לידי חוברת "המעין" (תמוז תשל"ח) ובמאמר בו נידונה שאלה זו על החזרת שטחים מצוטט ממה שכתב הגאון רי"מ עהרנברג זצ"ל, שכשעכו"ם באים למלחמה בתביעת שטחים, נראה שיש כאן מלחמת מצוה, מצד שהמלחמה היא בכדי שלא לעבור על לא תעשה שבתורה, דהיינו לא תתן להם חניה בקרקע, עכ"ל, ודברים אלה שגגה הם, שכן האיסור הוא כשהישראל נותן לנכרי הקרקע, ולא כשהנכרי בא לגזול מהישראל, שהרי אין אתה נותן לו חניה במקרה זה, אלא הוא הנוטל החניה בעל כרחך. והרי זה דומה לאנס שעמד על אדם לגזול ממונו, היעלה על הדעת לומר שאם אין הנגזל נאבק עמו בכל כוחו, הוא עובר בלא תעשה של "לפני עור לא תתן מכשול"?

ואפילו אם העכו"ם כופה על הישראל שיתן לו או ימכור לו שדהו, אין הישראל חייב בזה ב"ייהרג ואל יעבור", שכן הנכרי להנאת עצמו עושה, והמחבר שם מתפלפל הרבה, ורוצה לטעון שהערבים התובעים שטחים, מתערבת בזה לא רק מגמה פוליטית כי גם דתית לפי השקפתם, ואשר על כן יש בזה גדר נכרי הכופה את ישראל לעבור על דת. וכל זה טעות ואין בו ממש, וממקומו הוא מוכרע, בגמרא סנהדרין (דף ע"ד ע"ב). שהדוגמא להנאת עצמם, שבזה אין החיוב "ייהרג ואל יעבור", היא: "קוואקי ודימוניקי". ופירש רש"י שם: "יום חג היה לפרסיים, שנוטלין משרתי עכו"ם אור מכל בית ובית מעמידנו בבית עכו"ם שלהם... היכי יהבינן להו ולא מסרי נפשייהו אקדושת השם, הלא חוק עכו"ם הוא". הרי אע"פ שכוונתם במה שלוקחים כלים אלה מבית הישראלי לצורך חוק העכו"ם, מכל מקום אין זה נקרא אלא בגדר "הנאת עצמם". וזהו פשוט, מפני שאין כוונתם להעביר את הישראל על הדת, אלא כוונתם רק שהם יקיימו מצות דתם, על כן לגבי הישראל אין זה בדין כפיה לעבור על דת, אלא בדין "הנאת עצמם".

ולא זו בלבד, אלא שאם יד העכו"ם תקיפה, ואין הישראל יכול להתנגד לו מלקחת השדה, רשאי הישראל (ואולי גם ראוי) לקבל מהעכו"ם תמורת השדה, ואע"פ שעל ידי זה מתחייב הוא לאשר המכירה. וזה מבואר במס' גיטין (דף מ"ד ע"א): "עכו"ם שאנס ביתו של ישראל, ואין בעליו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני עכו"ם, מותר ליטול את דמיו, וכותב ומעלה בערכאות שלהם, מפני שהוא כמציל מידם". ובתוס' שם (ד"ה וכותב) בשם ר"ת הסבירו: "דאע"ג דנראה כמקיים המקח - שרי"י (ועי' גם בס' כפתור ופרח פ"י בענין מכירת בתים).

אכן, כמובן מאליו, כל הדברים האמורים לעיל הם רק באשר לנימוקים שהועלו במאמר הנ"ל ב"המעין", מצד הלא תעשה של "לא תחנם". אולם אין זה מתייחס לגוף השאלה של החזרת שטחים, שיש לזה נקודות מבט נוספות, המצריכות שיקול דעת בכובד ראש. ותשועה ברוב יועץ.

אך ביחס לשאלה אם קיים מושג פיקוח נפש של הכלל ומה הם גדריו, במקורות קדמונים אין הדבר מפורש. ועד כמה שידוע לי חודש המושג, על יסוד הוכחות מהמקורות. ע"י מרן הרב זצ"ל בס' משפט כהן תש"ו קמ"ג-ד', שהאריך להוכיח (בניגוד לדעת זה שהתנוכח אתו הר"ר זלמן פינס ז"ל) שאכן קיים מושג פיקוח נפש של כלל ישראל, ושזה מתיר גם עבירות החמורות (פרט לעבודה זרה) שבהן יש דין "ייהרג ואל יעבור", ומכל מקום לשם הצלת הכלל הותרו. אכן גם לדעתו אין זה מכוח המסגרת הכללית של ההלכה, רק מהגדר של "מיגדר מילתא", שזה הותר לעתים בתנאים מסוימים לעבור על דברי תורה. היינו בחינת יוצא מן הכלל. מובן שבהיות כל הכלל הזה של פיקוח נפש של הכלל (ומודגש שם, דוקא של כלל ישראל, לא של ציבור מסוים. גם אם רבים הם) מחודש, ולא מצאנוהו במפורש במקורות ראשונים, פרטי דיניו - היינו גדר ספק פיקוח נפש וכל כיו"ב, צריכים פירוט וביירוים נוספים.

סימן יד : העליה מרוסיה וגדרי פיקוח נפש

עם סילוק מסך הברזל מברית המועצות וגרורותיה נפתח פתח לעליה של היהודים מרוסיה ומשאר המדינות, שהיה אטום וסגור זה עשרות בשנים, התחיל זרם עליה בלחץ חזק, בעוד שאמצעי התחבורה התקשו לענות על מלוא הצרכים. כבר עם הגעת ראשוני העולים נתגלה מה גדול החורבן הרוחני, אשר עולל המשטר הסובייטי ליהדות רוסיה במשך שבעים שנות שלטון דיכוי של כל מה שנוסף ממנו ריח של יהדות. מגיעים יהודים שחוץ מזה שיודעים שהם שייכים לעם ישראל, אינם יודעים כלום מה זה יהדות, ומה ההשתייכות לעם ישראל מחייבת אותם. קיים גם אחוז מדהים של נישואי תערובת, ונוכחים לדעת מה גודל הנס שהתרחש לנו בהיווצר האפשרות להציל את השארית הנשארה מטמיעה מוחלטת.

בהיות השינוי במהלך הפוליטי הוא עצום, ומורגשת התרוצצות לא מבוטלת של זרמים שונים ומנוגדים באותה מעצמה, אין בטחון שהמדיניות של פתיחת השערים להגירת היהודים תחזיק מעמד וקיימת הרגשה שיש לנצל את המצב הנוכחי הקיים, בכדי להעלות את הכמהים לעליה, במדה המקסימלית האפשרית. ונתעוררה שאלה, אם מצב זה מחייב גם חילול שבת בהפקת רשיונות העליה וניצול אמצעי התחבורה גם ביום השבת, האם ניתן להשוות את הצורך בעליה שהיא בגדר פיקוח נפש רוחני, לגדרי פיקוח נפש רגיל, שאין לך דבר שעומד בפניו, חוץ משלושת עבירות החמורות שבהם נאמר יהרג ואל יעבור. לשאלה הזאת מוקדשים הדברים הבאים:

שאלה מעין זו, במובן פרטי, נשאל הרשב"א והובאו הדברים ב"בית יוסף" (או"ח סי' ש"ו) וז"ל:

נשאל הרשב"א על אחד ששלחו לו בשבת, שהוציאו בתו בחזקה מביתו ע"י ישראל מומר להוציאה מכלל ישראל, אם ישם לדרך פעמיו בשבת, פן יפחידהו להמר... מי דחינן מספק זו את השבת כדחינן בספק נפשות. והשיב, הדבר צריך תלמוד, ומ"מ כך דעתי נוטה שאין דוחין שבת על הצלה מעבירות לפי שאמרו (שבת ד, א) אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, ואפי' איסורא זוטא לא שרינן כדי להציל מאיסורא רבה.